

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД
2019

НАШ ЈЕЗИК

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОДИЧ

Година I Свеска 1

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

Л СВ. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Борђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjzikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на с̄раницама овог броја
часо̄писа Наш језик колеге,
̄пријатељи и некадашњи с̄уденӣи
̄освећују ̄роф. др Сре̄и Танасићу,
до̄исном члану АНУРС,
̄оводом седамдесе̄ година живо̄а
са искреним жељама за дугим живо̄ом
и не̄рекидним с̄варалаш̄вом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

- Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави
према српском језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) 1–7
- Библиографија радова др Срете Танасића
(ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ) 9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

- Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима
Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ) 31–37
- Срето Танасић против језичких манипулација
(БИЉАНА С. САМАРЦИЋ) 39–47
- Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман
трпног глаголског придева у Речнику САНУ
(ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ) 49–57

Акцентологија и фонологија

- Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском
књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ) 59–64
- О прозодијским аспектима риме у српској поезији
(ДРАГА С. ЗЕЦ) 65–75
- Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису *Наш
језик* из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР
РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ) 77–85
- О неким спорним рефлексима *jaīa* (САЊА М. КУЉАНИН) 87–93

Морфологија и творба речи

- О архаизмима у српском језику, посебно граматичким
(ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР) 95–107

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружијење</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и <i>у</i> у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘глагол + <i>ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>јјознајти (се)</i> (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јјоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јјри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ)	259–268
О српском глаголу <i>јјријти</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ката ‘сукобити се’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янска терминологија кінца ХХ – початку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусиџуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двјије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Називи за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. БИНЂИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На Дрини ћуџрија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источnobосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЂИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микропонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогошћа</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Срѣје</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ђ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41'367.3
811.163.41'371

Оригинални научни рад
Примљено 9. децембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ*
(Универзитет у Крагујевцу,
Филолошко-уметнички факултет,
Одсек за филологију)**

НЕГАЦИЈА КАО ЈЕЗИЧКА КАТЕГОРИЈА — ОПШТИ ОСВРТ

У раду се износе неке од општих поставки у вези са схватањем негације као језичке категорије, при чему се утврђује да се она мора нужно посматрати у садејству са негацијом као логичком и математичком категоријом. Даље се ова категорија разматра преко појмова сабирање негација и множење негација.

Кључне речи: негација, језичка категорија, двострука негација, сабирање негација, множење негација.

1. Језичка категорија негације или одрицања не постоји одвојено од логичке категорије негације, мада те две категорије нису ни у свему подударне.¹ Потврдни искази у језику јесу израз афирмативних логичких судова, исто као што су одрични језички искази израз негативних логичких судова. Афирмативни логички судови, као форма мишљења, одражавају логички закон постојања или присуства, док негативни логички судови одражавају логички закон одрицања или противуречности. Таква логика, генерално, пренета је и на језичке изразе и на грама-

* jelenapetkovic75@gmail.com

** Овај рад настао је у оквиру пројекта *Динамика ст̄рук̄тура ср̄пског језика* (бр. 178014), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ У једноставној исказној логици, негација је оператор који мења истинитосну вредност пропозиције. Према томе, када је *p* истинито, *не p* је лажно, и обрнуто. Док базично (језгрено) мишљење појма негације може бити објашњено на овај начин, негација ипак показује комплексну интеракцију са многим аспектима мишљења и структуре.

тичку класификацију исказа, па језичка категорија негације (одрицања) и афирмације (потврђивања) не може да има другачији основ него логички.² Суштина језичке негације јесте у томе да се негацијом указује на одсуство везе међу компонентама исказа и преноси негативна информација. Негација је у језику веома важна, она се јавља као једна од основних категорија и може се сматрати језичком универзалијом, будући да је присутна у свим језицима на различитим језичким нивоима: морфолошком, лексичком, синтаксичком, семантичком, изражена различитим средствима и формама. Са семантичке тачке гледишта негација је веома свеобухватна и подразумева широк спектар значења, од значења одсуства, неслагања до противуречности или опозиције (више у Бондаренко 1983: 138).

У зависности од обима негираног садржаја, тј. од опсега јединице чији се садржај одриче, у језику срећемо одрицање на нивоу лексема, или на нивоу целе реченице или клаузе у саставу сложене, затим одрицање на нивоу реченичних чланова, те одрицање на нивоу везаног текста или дискурса. Одрицање се у језику врши јединицама које зовемо негаторима, од којих у српском језику постоји осам префиксалних негатора *не-*, *без-*, *ни-*, *а-*, *дис-*, *и-*, *ин-*, *анџи-*, и само два негатора, негатори *не* и *ни*, за реченице и реченичне чланове. Реченична негација подразумева негацију која се остварује на нивоу реченице, а која по опсегу негираног садржаја може бити парцијална, када се одриче садржај неког реченичног конституента или тотална до које долази негацијом предиката реченице, када се негира цео реченични садржај.

2. Литература је сложна око универзалног статуса негације у језику. Сви људски језици поседују у најмању руку способност да представе негацију, и то је конструкција или су то конструкције чија је функција негирање клаузе, тј. сви људски језици су у стању да синтаксички изразе концепт негације. Чак и ако би искључили негативне операторе саме по себи (као нпр. српско *не* или енглеско *not*), концепт негације је пресупониран многим другим елементима, нпр. глаголи као што су *ћорехи* или *одбиџи*, предлог *без* и сличне речи у себи садрже имплицитну негацију као алтернативу³ (уп. Кристенсен 2005). С друге

² Будући да је логичко одрицање категорија универзална за све људе, а одрицање као језичка категорија увек категорија одређеног језика, јасно је да се те две категорије не могу у потпуности подударати, јер „одричне језичке форме не изражавају увијек и логичко одрицање (тј. порицање нечега) нити свако логичко одрицање проналази свој израз у одричним формама једног језика, него то могу бити и потврдне“ (Ковачевић 2002: 81).

³ У англосаксонској литератури заснованој на генеративном и минималистичком приступу употребљава се термин *negative polarity items* (NPI) за јединице које уносе значење негације у реченицу.

стране, Ј. Хорн сматра да будући да животињски системи комуникације не укључују негативне исказе, самим тим немају ни способност за изражавање истине, лажи, ироније или за суочавање са лажним или контрадикторним исказима (Хорн 2001: xiii, цитирано према Кристенсен 2005: 36). О. Јесперсен (Јесперсен 1917: 80) каже и да основна функција лингвистичке негације јесте да појам (терм) пред којим се налази промени у контрадикторни појам или да, у неким случајевима, реч уз коју стоји промени у супротну реч. Општа је тенденција у језицима, с једне стране, да се негативни елемент (или реч) ставља напред, или што ближе почетку реченице, док са друге стране он тежи да буде што ближе речи коју негира, а позната је и тенденција о глаголу као речи која привлачи негацију у реченици (уп. Секулић 1973).

Упркос разликама у приступу, методологији и закључцима приликом проучавања негације између различитих аутора, неспорно је ипак да се логички може негирати један одређени појам или се може негирати веза између два појма.⁴ У сербокроатистичкој лингвистичкој литератури говори се тако о лексичкој и реченичној негацији, у зависности од тога да ли је предмет негирања једна лексема (*лексичка негација*) или се негира глагол у личном глаголском облику у функцији предиката реченице (*реченична негација*). И О. Јесперсен говори о негацији једног појма, коју он зове специјалном негацијом (*special negation*) и за коју каже да се остварује углавном префиксацијом (у енгл. језику *never, unhappy, impossible, ...*) или додавањем речи *not* и *no* на реч која се негира (*not happy, no longer, ...*) и негацији везе између два појма (*he doesn't come* – *nexal negation*), која се може схватити као негативна веза две позитивне идеје *he* и *coming* (више у Јесперсен 1917: 42 и д.). Оваква дистинкција негације у теорији је потпуно јасна и оправдана, али у пракси често није лако разликовати ове две врсте негације, што признаје и сам О. Јесперсен, наводећи за то пример енглеске реченице *He doesn't smoke cigars* (*Он не љуши ѿомѿусе*, превод аутора), у којој теоретски имамо негацију везе између два појма (*nexal negation*). Међутим, уколико у реченицу додамо *only cigarettes* (*само џигареѿе*, превод аутора), јасно је да је можемо разумети као реченицу у којој

⁴ Новија англосаксонска литература обично говори о три типа негације, то су реченична негација (*sentential negation*), конституентска негација (*constituent negation*) и мета негација (*meta negation*). Под реченичном негацијом подразумева се негација широког опсега, тј. она која негира читаву клаузу, конституентска има ужи обим и њоме се негирају појединачни реченични конституенти, а мета негација, различита од обе, има обим који превазилази оквире једне клаузе и потенцијално има најшири опсег (више у Кристенсен 2005).

немамо негацију везе између два појма 'он пуши, али **не** томпусе, већ само цигарете' (*special negation*).

Са мањим или већим разликама сличне класификације негације налазићемо и код других аутора. Тако, на пример, Ј. Сиган говори о општој или граматичкој негацији (*general/gramatical negation*), када се она односи на реченицу, у коју убраја глаголску негацију (*verbal negation*), тј. негативну реченицу (*negative sentences*) и специјалној или лексичкој негацији, када се ова односи на реч (*special/lexical negation*), тј. о квантитативној негацији (*quantitative negation*), односно негативном тоталитету (*negative totality*) (више у Сиган 1965: 17).

Стандардни енглески не допушта више од једног негативног квантификатора у реченици, нити комбинацију стандардног негатора *not* са негативним квантификаторима у истој реченици.⁵ За језике који се одликују овом особином неки од аутора (уп. Бернини–Рамат 1996, наведено према Андервалд 2002: 42) предложили су термин *neg-impermeable*, док Хаспелмат (уп. Хаспелмат 1997, наведено према Андервалд 2002: 42) у нешто другачијој терминологији сврстава енглески у језике који не допуштају супостојање одричних квантификатора и глаголске негације у истој реченици. Оваква ситуација се јавља и у стандардном немачком језику и у поређењу са другим европским језицима она је веома ретка. Германски језици су данас једини језици који поседују искључиво особину *neg-impermeable*. Пејн (уп. Пејн 1985, наведено према Андервалд 2002: 42) наводи да је у словенским језицима пак ситуација таква да је истовремена употреба вербалне негације и одричних квантификатора у реченици обавезна. Већ помињани аутори су показали и територијалну дистрибуцију ове особине на европском подручју, тврдећи да је група германских језика доследно – [*neg-impermeable*], док су словенски језици доследно + [*neg-permeable*], док романски језици познају три могућности и већина њих је +/-, при чему се ова типологија не подудару са генетским сродством језика.⁶

О. Јесперсен (више у Јесперсен 1917) примере са више пута израженом негацијом у реченици поделио је на две класе, па тако, имамо случајеве у којима поновљена негација није афирмација, него негација и случајеве у којима је поновљена негација афирмација. Примере у којима поновљена негација није афирмација О. Јесперсен

⁵ Ово доследно важи само за стандардни енглески језик, док се у колоквијалном језику овакве комбинације могу срести.

⁶ Мађарски и румунски језик, који су оба + језици, не понашају се као већина других језика који припадају редом њиховим језичким породицама, нити као словенски језици са којима су у блиском контакту.

(више у Јесперсен 1917) зове термином двоструко привлачење (*double attraction*). Ови случајеви настају, сматра он, уколико су истовремено задовољене обе тенденције: једна је постављање негације уз глагол и друга која тежи спајању негативног елемента са неким речима способним да приме негативни префикс. На овај начин настају реченице са двоструком, троструком или четвороструком негацијом.⁷

Из литературе је познато (уп. Ковачевић 2004: 12) да у српском језику увек долази до усаглашавања форме предиката и форме, у реченици употребљеног, одричног универзалног квантификатора. Из тога следи да постоји слагање између негираног предиката и одричног универзалног квантификатора, за које у литератури срећемо термине *конгруенција негација* (Мразовић–Вукадиновић 1990), *слагање негација*, *двојна негација* (Белић 1950), а често и термин *двосирука негација*.⁸

Писани текстови и говорени језик доводе у сумњу широко распрострањено мишљење да је негација истински различита од афирмације. Већина истраживача се слаже у томе да афирмацијом потврђујемо једноставну чињеницу (као у примеру *Шеф њолиције је жена*, где тврдимо нешто о шефу полиције: да је она жена, пример преузет из Ђиора 2006: 982), док негација (*Шеф њолиције није жена*) додаје претпоставку у коју слушаоци могу да верују (*да је шеф њолиције мушкарац*) и због које могу бити доведени у заблуду. Терминима комуникативне прагматике речено афирмативне и негативне тврдње могу бити два различита говорна акта,⁹ док се, тврди Р. Ђиора (уп. Ђиора 2006) употребом одричне реченице може постићи исто што и употребом потврдне. С друге стране, има аутора који тврде да се одричном реченицом преноси мања количина информације него што би се то урадило потврдном реченицом, те је у том смислу она мање информативна

⁷ Ово је било убичајено у староенглеском, а у елизабетинском знатно ређе. О. Јесперсен (више у Јесперсен 1917) каже да не може са сигурношћу да објасни како је ово нагомилавање nestало за само два века, и он изражава сумњу да може бити случајно да нема примера од почетка 17. до краја 19. века, кад је примећено да у говору кокнија овакви случајеви постоје и у свакодневном говору.

У данском је, на пример, нагомилавање негација изузетно ретко, у шпанском није уопште ретко, као што није ретко ни у словенским језицима, у грчком је понављање негације врло често, у мађарском имамо такође сличан феномен, а он је чест и у другим језицима, а откривен је и у банту језицима.

⁸ Сагласно овоме, слагање постоји и између потврдног предиката и потврдних универзалних квантификатора, за које се користе термини *конгруенција афирмација* или *слагање афирмација*.

⁹ „Affirmative and negative assertions turn out to be two distinct speech acts“ (Живон 2002: 250, цитирано према Ђиора 2006, 982, превод аутора).

и самим тим биће избегнута увек када је могуће уместо ње употребити потврдну реченицу.

Теорија релеванције, заснована на концепту релеванције и двама принципима когнитивном и комуникативном, тврди да је људска комуникација у свом крајњем циљу увек остварена са јасном намером, тј. говорник увек у комуникацији поседује јасну намеру на основу које слушаоци долазе до одређеног закључка. Као резултат биолошке еволуције, људски ум се развија повећавајући своју ефикасност и човек почиње да обраћа пажњу на остензивне стимулусе који повећавају прецизна и предвидљива очекивања релеванције која у великој мери доприносе процесу интерпретације исказаног (Албу 2012: 7). Да бисмо могли да изразимо широк спектар мишљења, сваки природни језик поседује бројна језичка средства која управо томе служе. Учесници у комуникацији користе различите језичке исказе да постигну ефекте који изазивају сасвим другачију интерпретацију значења од оног кодираниог у тим изразима (уп. Албу 2012).

Са прагматичког аспекта посматрано множење негација доводи до питања који су то разлози који у комуникативном чину условљавају да се говорник определи за двоструко негирани исказ уместо, формално и семантички, знатно једноставнијег позитивног исказа. Овакво опредељење, у први мах закључујемо, у супротности је са принципом језичке економије по коме би говорници требало да теже да у својим исказима користе језичка средства која изискују што мањи утрошак вербалне и менталне енергије, што води у правцу употребе афирмативних исказа насупротив њиховим двоструко негираним варијантама. Међутим, свакодневна комуникација и писани језик демантују овакву претпоставку, будући да се двоструко негирани искази срећу у свим функционалним стиловима и њиховим жанровима.

Л. Хорн (уп. Хорн 2001) сматра да говорници употребљавају двоструко негирание изразе у свим оним случајевима када желе да заобиђу да на једноставан начин о нечему реферишу речима позитивног значења. Његово мишљење је да двоструко негирани искази имају знатно јаче значење од једноставних позитивних исказа, и како он наводи *не-неX* ће у сваком контексту имати јаче значење од самог *X*, тј. неће бити *не-знајтно до умерено X*, него *екстремно X*¹⁰ (Хорн 2001: 304).

¹⁰ „We would expect to find a variety of contexts in which the use of the double negative might be motivated by a desire to avoid the simple positive description, including contexts in which not un-X would come out not weaker but stronger than X, conveying not 'slightly-to-moderately X' (as in the DNAA construction) but 'extremely X'" (Хорн 2001: 304).

Међутим, нису сви лингвисти оваквог мишљења, Х. Марханд (уп. Марханд 1960) сматра да Јесперсенова тврдња¹¹ о заобилазном путу који се постиже двоструком негацијом није у основи природног лингвистичког инстинкта који не прави тако префињен заобилазни пут да од негације негације добије афирмацију.¹² За њега су примери типа енглеског *not uncommon, not unhappy* једноставно колокације које стоје изван онога што је дозвољено природним лингвистичким инстинктом.

ЛИТЕРАТУРА

- Албу 2012: Elena Nicoleta Albu, *The Pragmatics of Negative Structures in Political Discourse*, апстракт доступан на <http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2013Februarie/ALBU%20ELENA%20NICOLETA%20The%20pragmatics%20of%20negative%20structures%20in%20political%20discourse/rezumat%20Elena%20ALBU%20The%20pragmatics%20of%20negative%20structures%20in%20political%20discourse.pdf>.
- Андервалд 2002: Liesellote Anderwald, *Negation in Non-Standard British English*, London: Routledge, dostupno на http://books.google.rs/books?id=k4aBAgAAQBAJ&pg=PA42&lpg=PA42&dq=PERMEABLE+NE0047ATION&source=bl&ots=D63PmsngdA&sig=H25vy5OXdjGYUKWEq4nj_dUPSpM&hl=sr&sa=X&ei=nSKkU7msB4GYO6u4gKgG&ved=0CCQQ6AEwAQ#v=onepage&q=PERMEABLE%20NEGATION&f=false.
- Белић 1950: Александар Белић, Наш одговор – поводом чланка С. П.: Негација уз 'све што' и сличне изразе, *Наш језик* 1/5–6, Београд, 241–243.
- Бондаренко 1983: Виктор Н. Бондаренко, *Отрицание как логико-грамматическая категория*, Москва: Наука.
- Ћиора 2006: Rachel Giora, Anything negatives can do affirmatives can do just as well, except for some metaphors, *Journal of Pragmatics* 38, 981–1014, dostupno на http://www.tau.ac.il/~giorar/files/Giora2006_anything_negatives_can_do.pdf.
- Јесперсен 1917: Otto Jespersen, *Negation in English and other languages*, København: Hovedkommissionær Andr. Fred. Host & Son, Kgl. Hof-Boghandel, dostupno на <http://archive.org/stream/cu31924026632947#page/n5/mode/2up>.

¹¹ У својим делима Јесперсен је о двострукој негацији говори као о заобилазном путу (*detour*) који двоструко негирани искази прелазе од формално одричног статуса до афирмативне семантичке вредности.

¹² „Natural linguistic instinct would not make the sophisticated detour of negating a negative to obtain a positive“ (Марханд 1960, цитирано према Хорн 1989: 297).

- Ковачевић 2004: Милош Ковачевић, *Огледи о синтаксичкој негацији*, Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Кристенсен 2005: Ken Ramshøj Christensen, *Interfaces Negation – Syntax – Brain*, Ph. D. dissertation, The Department of English, University of Aarhus, доступно на <http://www.hum.au.dk/engelsk/engkr/Papers/krc-phd.pdf>.
- Марханд 1960: Hans Marchand, *The Categories and Types of Present-Day English Word Formation. A Synchronic-Diachronic Approach*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Мразовић–Вукадиновић 2009: Pavica Mrazović, Zora Vukadinović, *Gramatika srpskog jezika za strance*, Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Секулић 1973: Vladimir Sekulić, *Negacija u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*, Cetinje: Obod.
- Сиган 1965: Jan Cygan, On the Systems of Negation in English and Polish, *Language Learning* XV/1–2, 17–27, доступно на <http://www.readcube.com/articles/10.1111/j.1467-1770.1965.tb00783.x>.
- Хорн 2001: Laurence Horn, *A natural history of negation*, Chicago: University of Chicago Press, доступно на <http://emilkirkegaard.dk/en/wp-content/uploads/A-natural-history-of-negation-Laurence-R.-Horn.pdf>.

Jelena L. Petković

NEGATION AS A LINGUISTIC CATEGORY — GENERAL REVIEW

S u m m a r y

The paper presents some of the universal assumptions regarding the understanding of negation as a linguistic category, whereby it is deduced that as such must necessarily be viewed in conjunction with negation as a logical and mathematical category. Further, this category is considered through the concepts of negation addition and negation multiplication.

Keywords: negation, linguistic category, double negation, negation addition, multiplication of negations.